

Utjecaj redosljeda rođenja na razvoj djeteta

Šantek, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:343072>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

PREDMET: PRIMIJENJENA RAZVOJNA PSIHOLOGIJA

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnice: ANA ŠANTEK

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: UTJECAJ REDOSLIJEDA ROĐENJA
NA RAZVOJ DJETETA**

MENTORICA: dr. sc. Tea Pahić

Zagreb, prosinac, 2016.

Sadržaj

Sažetak	3
Summary	4
1. UVOD	5
2. RAZVOJ DJETETA	7
2.1. Aspekti djetetovog razvoja.....	8
3. REDOSLJED ROĐENJA	12
3.1. Tipovi osobnosti.....	14
3.1. 1. Prvorođeno dijete	14
3.1. 2. Mlađa djeca	16
3.1. 3. Najmlađe dijete	18
4. OBITELJ	20
5. BRAĆA I SESTRE	24
5.1. Bratsko suparništvo	24
5. 2. Pozitivni utjecaji braće i sestara	26
6. Zaključak	28
7. Literatura	29
Kratka biografska bilješka.....	30
Izjava o samostalnoj izradi rada	31
Izjava o javnoj objavi rada	32

Sažetak

Socijalna okolina ima vrlo velik utjecaj na razvoj pojedinca. U socijalnu okolinu ubraja se i obitelj, odnosno obiteljsko okruženje. Obiteljsko okruženje mijenja svoje karakteristike rođenjem djeteta, a ovisno o redosljedu rođenja, svako dijete će naići na drugačije karakteristike. Psihološka istraživanja pokazala su da redosljed rođenja djece utječe na njihovo ponašanje, štoviše, s obzirom na neke ponavljajuće obrasce ponašanja definirani su tipovi osobnosti povezani s redosljedom rođenja. Prema tome se razlikuju: prvorodeno dijete, mlađa djeca i najmlađe dijete. Rođenjem novog djeteta u obitelji se mijenjaju obiteljski odnosi i odnos između roditelja i prvorodenog djeteta, odnosno starije djece. Samim povećanjem broja članova u obitelji dolazi do formiranja novih odnosa - onih između braće i sestara. Način na koji će se ti odnosi sveukupno razvijati i koliko će roditelji biti sposobni za koordinaciju odnosa s djecom unutar obitelji i jednakom raspodjelom ljubavi, skrbi i vremena provedenog s djetetom, zajedno s redosljedom rođenja, imaju važnu ulogu u socio-emocionalnom razvoju i razvoju ličnosti djeteta.

Ključne riječi: redosljed rođenja, razvoj djeteta, obitelj, braća i sestre

Summary

Social environment exerts a major influence on an individual's development. It includes the family, i.e. the family environment. The characteristics of a family environment change with the birth of a child. Depending on the birth order, each child will encounter different characteristics. Psychological research has shown that the order in which the children are born has an impact on their behaviour. Moreover, in regard to certain repetitive behavioural patterns, personality types have been connected with birth order. As a result, one can differentiate between a firstborn child, younger children and the youngest child. With the birth of a new child, family relations and the relationships between the parents and the firstborn child and any older children change. An increase in the number of family members also leads to the formation of other new relationships- those between the siblings. The way in which these relationships develop and how successful the parents are in managing them, i.e. providing equal love, care and time with each child, together with the birth order, will play an important role in the socio-emotional and personal development of each child.

Key words: birth order, development of a child, family, siblings

1. UVOD

Svako dijete nailazi na drugačije odnose među članovima obitelji i mijenja postojeća strukturalna obilježja unutar obitelji, ovisno o redoslijedu rođenja. Obitelj se dakle mijenja sa svakim novim članom koji u nju pristigne. Sulloway (1996) kaže kako se svako dijete rađa u različitu obitelj, ovisno o redoslijedu rođenja. Pri tome smatra kako odnosi u obitelji koji su vladali prilikom rođenja prvog djeteta neće biti jednaki prilikom rođenja drugog i svakog sljedećeg djeteta. Neki autori razlikuju biološki i funkcionalni (psihološki) redoslijed rođenja. Iako oni u većini slučajeva predstavljaju zapravo jedno te isto, biološki redoslijed rođenja određen je samim rođenjem, dok se funkcionalni može mijenjati s obzirom na životne situacije s kojima se dijete susreće. Tako npr. drugorođeno dijete u slučaju smrti starijeg brata ili sestre biološki ostaje drugorođeno, no prema funkcionalnom (psihološkom) redoslijedu rođenja, ono postaje najstarije dijete u obitelji. Također spajanjem dviju obitelji u slučaju rastave roditelja i ponovnog sklapanja braka s novim partnerima, prvorođeno dijete koje je u obitelji prije rastave bilo najstarije, spajanjem dviju obitelji funkcionalno može postati mlađe, odnosno više nije najstarije u novonastaloj obitelji. Istu situaciju može uzrokovati i posvajanje djece u obitelji. Funkcionalni redoslijed rođenja se definira kao način na koji osoba percipira i interpretira svoju poziciju u obiteljskoj konstelaciji (Campbell, White i Stewart, 1991; prema Maričić, 2006). Obiteljska okolina djeteta koje se rađa u obitelji sa samo dva odrasla roditelja i djeteta koje dolazi u obitelj s roditeljima i nekoliko starije djece, bitno se razlikuje. Dijete dolazi na svijet s nekim već određenim osobinama, no i odgoj i sredina u kojoj dijete odrasta utječu na njegov razvoj i ponašanje.

Iz nekih dosadašnjih istraživanja, dobiveni rezultati često ne pokazuju nikakve razlike u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja (Hauser, Kuo i Cartmill 1997, Freese, Powell i Steelman 1999, Paulhus, Trapnell i Chen 1999, Phillips 1998, prema Maričić 2006). Međutim, Paulhus i sur. (1999; prema Maričić, 2006), su našli značajne razlike s obzirom na redoslijed rođenja. Zaključak njihova istraživanja jest da su prvorođeni usmjereniji prema postignuću i savjesniji, dok su kasnije rođeni buntovniji, više liberalni i ugodniji. Njihov zaključak o razlikama u osobinama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja, u skladu je sa Sullowayevim (1996) koji

također pretpostavlja kako su kasnije rođeni “rođeni za pobunu“, dok savjesnost prvorođenih proizlazi iz želje da budu što sličniji roditeljima. Iako redosljed rođenja nije jedini faktor koji će utjecati na razvoj djeteta – pojedinca, on zasigurno postavlja polazišnu točku za smjer tog razvoja. Kako bi znali što bolje iskoristiti to saznanje, važno je tome pridodati utjecaj braće i sestara. Novija istraživanja pokazuju kako se više ne može zanemariti njihov utjecaj na dijete. Iskustvo kao i rezultati studija pokazuju da tijekom djetinjstva, braća i sestre snažno potiču razvoj ličnosti u pravcu bržeg sazrijevanja, osamostaljivanja, razvoja emocionalne inteligencije, osjećaja za potrebe drugih oko sebe. Također dok roditelji djetetu prenose formalna znanja, upravo su braća i sestre oni uz koje se vježbaju životne situacije i vještine (Woolfson, 2004).

2. RAZVOJ DJETETA

Razvoj predstavlja slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta poradi kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, prilagodljivije itd.(Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004.,str. 13).

Svi koji se bave djecom trebali bi znati i razumjeti gdje se dijete nalazi u određenom trenutku svog razvoja i koji su utjecaji koji tome pridonose, osobito oni psihološki i socijalni. Najvažniji razlog zašto moramo poznavati karakteristike razvoja i određenih faza razvoja jest mogućnost stvaranja optimalnih uvjeta u djetetovoj okolini za što kvalitetniji i pravilniji razvoj. Djetinjstvo je razdoblje iznimno brzog i složenog razvoja, a utjecaji iz ranog djetinjstva utječu na kasniji razvoj pojedinca. (Starc i sur., 2004). Stoga je i cilj razvojne psihologije – jednog od najvećih među područjima psihologije, opisati ponašanje čovjeka u svakoj točki razvoja te otkriti uzroke i procese koji dovode do promjena u ponašanju. Dječja psihologija u fokusu ima period djetinjstva. Poznavanje dječjeg razvoja, motoričkog, spoznajnog i socio-emocionalnog, čini temelj dječje psihologije. Ako smo upoznati sa dječjim razvojem možemo i znamo kompetentnije unositi promjene u život djeteta i razboritije se nositi sa rješavanjem problema i situacija koje djetinjstvo nosi. Poznavanje razvoja djeteta za posljedicu ima mogućnost stvaranja optimalnih uvjeta za razvoj. Optimalni uvjeti razvoja sastoje se od materijalnog okoliša i socijalne okoline (Starc i sur., 2004). Materijalni okoliš jest ono što okružuje dijete (prostor, predmeti, igračke, mogućnost kretanja prostorom i baratanja predmetima, slike, poticajni prizori npr. viseće igračke raznih boja i oblika, zvukovi, glazba (instrumentalna i pjevanje), govor odraslog). Važno je osigurati materijalni okoliš na način da je on siguran za djecu, ovisno o dobi djece koja u njemu borave i njime se služe. Socijalna okolina podrazumijeva sve vezano uz prisutnost i interakciju drugih ljudi u blizini djeteta, nazočnost, dostupnost, tjelesni dodir, glasovnu, verbalnu i govornu komunikaciju, društvo i igru s vršnjacima, igru s odraslima, učenje posredovanjem iskustva (imenovanje predmeta, pojava, opisivanje, pričanje priča...).

2.1. Aspekti djetetovog razvoja

Razvoj motorike

Motorički razvoj događa se određenim redoslijedom u skladu s razvojnim načelima. Kako navode Starc i sur. (2004), pod razvojem motorike podrazumijeva se sve veća djetetova sposobnost skladnog i svrhovitog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima. Razvoj motorike može se pratiti kroz faze koje su vidljive u usavršavanju držanja tijela (posturalne kontrole), kretanja (lokomocije) i baratanja predmetima (manipulacije). U prvoj i drugoj godini razvijaju se rudimentarna ponašanja koja uključuju osnovne voljne aktivnosti: pokretanje glave i gornjeg dijela trupa, prevrtanje, sjedenje, puzanje, stajanje i hodanje. Te motoričke vještine pojavljuju se kod sve zdrave djece upravo tim redoslijedom i u prilično predvidivoj dobi. Razlog tome je slijed i tempo razvoja živčanog i mišićno-koštanog sustava (Krogh, 1994; prema Starc i sur., 2004).

Rane i motoričke aktivnosti čine temelj za razvoj osnovnih pokreta i prirodnih oblika kretanja koje se pojavljuju između druge i sedme godine.

U osnovne pokrete spadaju tri skupine pokreta (prema Starc i sur., 2004) :

- kretanje (hodanje, trčanje, skakanje, preskakivanje, poskakivanje i penjanje)
- održavanje ravnoteže (držanje glave, savijanje, istežanje, okretanje, njihanje, kotrljanje, izmicanje i hodanje po gredi)
- baratanje predmetima (bacanje, hvatanje, udaranje i šutiranje).

Osnovni pokreti temelj su motoričkih vještina i pojavljuju se u pravilu kod sve djece. Kretanje i vježbe ravnoteže potiču razvoj mozga. Također, motorika je usko povezana s razvojem govora, pa tako djeca koja zaostaju u razvoju grube i fine motorike često imaju i govornih teškoća. Od prvih pokušaja djeteta u izvođenju osnovnih pokreta do zrele, skladne radnje prođe i do tri godine. Upravo iz tog razloga važno je djetetu dati dovoljno vremena i prostora da vježba i usavršava motoričke vještine.

Razvoj spoznaje

Spoznajni (kognitivni razvoj) odnosi se na mentalne procese pomoću kojih dijete pokušava razumjeti i prema sebi prilagoditi svijet koji ga okružuje. Prema teoriji L. Vigotskog djetetu je za razumijevanje i ovladavanje novostečenih iskustava potrebno aktivno posredovanje odraslog pojedinca koji će mu svaki novi doživljaj imenovati, objasniti i proširiti novim imenima stvari i pojava. Da bi razvoj spoznaje bio moguć, potrebno je osigurati neke uvjete koji pridonose njenom razvoju, Blair (2002; prema Starc i sur., 2004) je pregledno prikazao da je za takav razvoj ponajprije potrebna sigurnost, ljubav okoline i odsutnost straha i stresa u prvoj djetetovoj okolini koji će omogućiti pravilan razvitak potrebnih živčanih struktura. Procesi koji su u osnovi spoznajnog razvoja su one sposobnosti djeteta koje mu omogućavaju učenje o stvarima i ljudima iz okoline: *osjeti* – zamjećivanje i razlikovanje osjetnih informacija, *percepcija* – tumačenje osjeta, prepoznavanje i interpretacija, *pažnja* – selektivnost percepcije i viši procesi koji iz njih proizlaze : *mišljenje, rasuđivanje i rješavanje problema.*

Kako nadalje navode Starc i sur. (2004), mišljenje djeteta se razlikuje od mišljenja odrasle osobe. Djeca nemaju razvijenu zamjenu za stvarnost, smisao za apstraktno. Polazeći od toga J. Piaget je opisao 4 razvojna razdoblja – stadija u usvajanju sve složenijih misaonih struktura kroz koje prolazi dijete tijekom djetinjstva sve do 11. ili 12. godine:

- senzomotorno razdoblje (0 – 2g.) – razdoblje u kojem dijete ne razlikuje sebe od okoline, odnosi se na niz mogućnosti jednostavnog spoznavanja okoline koje je temeljeno na izravnom djelovanju djeteta na okolinu. Djeca “misle“ djelujući na svijet oko sebe svojim očima, ušima, rukama i ustima.
- predoperacijsko razdoblje (2. – 6.g.) – razdoblje u kojem dijete postupno koristi sve složenije simbole kako bi predočila ono što su ranije senzomotorički otkrila. Ograničenja u simboličkom rješavanju problema postoje zbog nerazvijenosti operacije mišljenja, razvija se jezik i igra zamišljanja. Tri bitne karakteristike toga razdoblja su: egocentrizam, centracija i nemogućnost konzervacije.

- razdoblje konkretnih operacija (6. – 11.g.) – razdoblje u kojem mentalne operacije omogućuju logičko rješavanje problema s konkretnim objektima. Međutim, mišljenje još uvijek nije apstraktno.
- razdoblje formalnih operacija (nakon 11.g.) – razdoblje u kojem se javlja sposobnost apstraktnog mišljenja , operacije višeg stupnja omogućavaju logičko rezoniranje i apstraktno mišljenje.

Razvoj govora

Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugima (Starc i sur., 2004). Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječ. Važno je pratiti razvoj govora, te na vrijeme uočiti i primijetiti bilo kakva odstupanja od sustavnog i predvidivog redoslijeda razvoja govora. Zakašnjeli i neadekvatni jezični razvoj jedan je od glavnih čimbenika kasnijih teškoća u učenju. Također djeca koja dovoljno ne vladaju govorom, mogu zaostajati u rješavanju niza specifičnih zadataka za koje su govorne sposobnosti nužan preduvjet (Bouillet,2010). Govorni razvoj može se pratiti kroz dva osnovna razdoblja:

- predverbalno – od rođenja do prve smislene riječi (prema nekima do prve rečenice), stvaraju se važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika
- verbalno – od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora (što se događa oko desete godine) i dalje (obogaćivanje rječnika, složenije rečenice, kultiviranje govora)

Emocionalni i socijalni razvoj

Izražavanje emocija pomaže djetetu signalizirati okolini svoje potrebe. Dijete postupno uči izražavati svoje emocije, ali i razumjeti emocije ljudi koji ga okružuju. Emocije su jedan od najvažnijih činitelja koje utječu na cjelokupno funkcioniranje pojedinca i imaju glavnu ulogu u interpersonalnom životu.

Okolina znatno utječe na socio-emocionalni razvoj, ponajprije pomažući djetetu da zadovolji specifične razvojne potrebe u pojedinim razvojnim razdobljima.

Unutar emocionalnog i socijalnog razvoja promatraju se sljedeće razvojne osobine i procesi (prema Starc i sur., 2004):

- temperament – specifičnost svakog djeteta koja se očituje kao njegova reaktivnost na okolinu i sposobnost samoregulacije ponašanja za koje se pretpostavlja da je biološki, tj. nasljedno određena
- emocionalni razvoj u izražavanju vlastitih i tuđih emocija
- razvoj privrženosti – najvažniji oblik razvoja u okviru emocionalno-socijalnog razvoja djeteta, predstavlja čvrstu emocionalnu vezu između djeteta i odrasle osobe (skrbnika) najčešće majke
- socio-spoznajni razvoj u razumijevanju pojma o sebi i razumijevanju odnosa s drugima
- razvoj samoregulacije- upravljanja vlastitim ponašanjem
- razvoj društvenosti- interakcija s vršnjacima

3. REDOSLIJED ROĐENJA

Austrijski psiholog Alfred Adler smatrao je redoslijed rođenja jednim od ključnih faktora pri razvoju ličnosti. Razlike u obiteljskoj strukturi, s obzirom na redoslijed rođenja, vidio je kao temelj razvoja različitih strategija za pridobivanje roditeljske pažnje među djecom. Za prvorođene, Adler je smatrao da imaju veće šanse postati problematična djeca i da je zapravo većina djece s raznim psihološkim problemima prvorođeno. Kao uzrok je navodio osjećaj odbačenosti nakon rođenja sljedećeg djeteta. Drugorođeno dijete također je prema mišljenju Adlera poseban slučaj, koji se najviše ističe po tome što je uvijek natjecateljski raspoloženo u želji da prestigne prvorođeno i da izađe iz njegove sjene. Natjecateljski duh kasnije rođeni zadržavaju kao trajno obilježje ličnosti. Na dalje, po mišljenju Adlera, najmlađe dijete u pravilu postaje "maza", jer najčešće dobiva najviše ljubavi i pažnje od strane roditelja. Moguće je da ga okolina potiče da prestigne stariju braću ili sestre, a s druge pak strane da razvije naviku stalne potrebe za pažnjom i pomoći drugih. Svojevrna psihološka prednost najmlađih proizlazi iz njihovog statusa najmlađeg, zbog kojeg se od njih ni ne očekuje da u nečem budu prvi ili najbolji (prema Stevanović, 2000).

Frank J. Sulloway (1996), u svojoj knjizi *Born to Rebel-Birth order, Family Dynamics and Creative Lives* piše sljedeće: „*Prvorođeni su konzervativni, a kasnije rođeni su "rođeni za pobunu" (str. 191).* Prvorođena djeca u obitelji bore se za status, za ono što im pripada – po logici rađanja. Oni se ne bore za "opće dobro", već je njihov interes održanje postojećeg stanja, tj. stanja u kojem su oni već uspjeli prigrabiti i monopolizirati roditeljski ulog, intenzitet roditeljske ljubavi, privrženosti i bogatstva. Nasuprot njima kasnije rođeni, djeca-osobe koje već ulaze u određenu emocionalnu i ekonomsku strukturu i život obitelji, tek moraju izboriti svoj dio u tome. Oni se odupiru statusu quo, sumnjaju u autoritet roditelja i taj osnovni stav prema njima prenose na svijet. Njihov će stav biti revolucionarniji, interes će im biti realizacija prava svih "potlačenih", deprivilegiranih... Kao rezultat svega toga kasnije rođeni će biti spremniji prihvaćati nove ideje, oni će lakše odbaciti autoritet tradicije i njihov će emocionalni ulog u borbi za "opću stvar" biti veći od prvorođenih.

Redoslijed rođenja je slijed kojim se djeca rađaju u obitelj, a razlike u osobnosti, osim onih s kojima se dijete rađa, proizlaze upravo iz toga što roditelji ne mogu odgajati svu djecu na isti način, ne mogu im posvetiti jednaku pažnju, ljubav i

vrijeme. Ne postoje geni za prvorodne ili one kasnije rođene, zbog toga efekt redoslijeda rođenja predstavlja jednu od najboljih demonstracija kolika je snaga okruženja u kojem pojedinac odrasta. Borba braće i sestara za naklonost roditelja, leži i u Darwinovoj teoriji o prirodnoj selekciji koja govori kako se potomci biološki vođeni bore za naklonost roditelja i položaj u okruženju (Sulloway, 1996). Bolji položaj i veća naklonost znači i veće šanse za preživljavanje. Sama po sebi kompetitivnost među braćom i sestrama ne vodi prema razlici u osobnosti s obzirom na redoslijed rođenja, ali redoslijed rođenja osigurava moćnu prednost kao izvor strategija za braću i sestre. To je tako jer je redoslijed rođenja u korelaciji sa razlikom u godinama, veličini, snazi i statusu u obitelji (Sulloway, 1996).

3.1. Tipovi osobnosti

Psihološka istraživanja su pokazala da redoslijed rođenja djece utječe na njihovo ponašanje (Woolfson, 2004). Postoje dva pristupa objašnjavanju utjecaja redoslijeda rođenja na osobine ličnosti. Jedan pristup naglašava da različitost u osobinama ličnosti braće i sestara nastaje zbog različitog ponašanja roditelja prema djeci ovisno o redoslijedu rođenja pojedinog djeteta. Pretpostavka od koje se polazi jest ta da su roditelji usmjereniji na odgoj starije djece, jer su u njih uložili više svojih resursa i od njih očekuju ranije prenošenje i očuvanje njihovih gena (Rodhe i sur., 2003, prema Maričić, 2006). Sulloway (1996) s druge strane smatra i ističe da efekt redoslijeda rođenja proizlazi iz natjecanja braće i sestara koji se bore za roditeljsku pažnju i ulaganje. S obzirom na neke obrasce ponašanja koji su se ponavljali, psiholozi su utvrdili da postoje „tipične“ osobnosti povezane sa redoslijedom rođenja. Kod nastanka djetetove osobnosti veliku ulogu igra pozornost koju dijete dobije od roditelja, kada bi ponašanje roditelja moglo ostati nepromijenjeno i potreba braće i sestara za borbu i nadmetanje bila bi nepotrebna jer bi svi odrastali u istim uvjetima. Samim time i redoslijed rođenja ne bi imao nikakvu ulogu u formiranju osobnosti djeteta. Međutim, kako je to jednostavno nemoguće, razlike između prvorođene, mlađe i najmlađe djece postoje i prema njima se formiraju „tipične“ osobnosti.

3.1. 1. Prvorođeno dijete

Kao prvo u obitelji, prvorođeno dijete dobiva punu pozornost roditelja, nepodijeljenu ljubav, pažnju, sredstva i ne mora se boriti za roditeljske resurse jer je ono jedino u koje ih roditelji ulažu. Nadalje, u tradicionalnim obiteljima u prošlosti, ali i danas najstarije dijete najčešće uživa poseban status, ono je nasljednik, ako je muško postaje i glava obitelji i njemu se podčinjavaju sva ostala braća i sestre (prema Stevanović, 2000). Tako se među djecom uspostavljaju hijerarhijski odnosi. Činjenica da je sva roditeljska pažnja usmjerena na jedno dijete, osigurava dovoljno vremena i adekvatni poticaj za pravilan razvoj djeteta u prvim godinama života. To prvorođenima daje svojevrsnu prednost, ali i kasnije stvara veći pritisak u pogledu odgovornosti. Roditelji najčešće više potiču i postavljaju više ciljeve prvorođenima što često može izazvati tjeskobu kod djeteta (Woolfson, 2004).

Tijekom djetinjstva prvorodeni također svoju prednost imaju u tome što su veći, jači i pametniji od svoje mlađe braće i sestara. Skloni su dominirati i naređivati mlađima od sebe. Prvorodeni koriste svoju fizičku snagu i trenutnu intelektualnu superiornost kako bi izgurali kasnije rođene izvan područja roditeljskog ulaganja (Sulloway,1996). Istraživanja su pokazala da su prvorodeni samopouzdaniji, te da su političari koji obnašaju jedne od najviših funkcija u zemlji (npr. američki predsjednici, predsjednici vlade Velike Britanije...) većinom prvorodeni (Eckstein,2000, prema Maričić, 2006). Osim toga, Maričić (2006) navodi da kontrolirane studije najčešće pokazuju da su prvorodeni savjesniji od kasnije rođenih, te da su odgovorniji, ambiciozniji, organiziraniji i akademski uspješniji.

Sulloway (1996) je pretpostavio i pronašao vezu između savjesnosti i statusa prvorodenog zbog toga što prvorodeni pokušavaju biti što sličniji roditeljima. Prvorodeni se intenzivnije identificiraju s roditeljima i spremnije prihvaćaju njihov autoritet, a dolaskom mlađeg brata ili sestre prvorodeni nastoje još više udovoljiti roditeljima zbog straha od mogućeg uzimanja roditeljskih resursa i roditeljskih ulaganja. Što se tiče inteligencije do sada su provedena brojna istraživanja koja su ispitivala povezanost redoslijeda rođenja i inteligencije. Rezultati pokazuju da prvorodeni najčešće postižu značajno više rezultate na testovima inteligencije. Također istraživanja pokazuju da prvorodeni najčešće postižu i najviši stupanj obrazovanja unutar obitelji. Zajonc i Marcus su 1975.g.(prema Maričić, 2006) razvili teoriju u kojoj govore da obiteljska intelektualna okolina opada s brojem male djece u obitelji i da intelektualnom razvoju starijih pogoduje to što podučavaju mlađu braću i sestre. Prvorodeni je često stavljen u ulogu zamjenskog roditelja i često služi mlađima kao primjer, kao pomoć za rješavanje problema i kao netko tko im u praksi može pokazati rješavanje raznih prepreka s kojima se mlađi susreću,a prvorodeni su već stekli iskustvo s njima. To što prvorodeni služe kao svojevrsni učitelji mlađima se pokazalo kao činjenica koja unaprjeđuje mentalni razvoj i akademsko postignuće (Zajonc i Mullally,1997, prema Maričić 2006).

Psiholog Alfred Adler (1984.)nudi nešto drugačiji pogled na prvorodene. Osim svih navedenih činjenica, on spominje i veliku promjenu koju doživljava prvorodeno dijete rođenjem drugog djeteta. Zbog nagle promjene u roditeljskoj pažnji i prisile da sad tu pažnju i posvećenost mora s nekim dijeliti, prvorodeni mogu osjetiti osjećaj gubitka koji ih potom određuje za cijeli život.

Adler navodi da se često kod siročadi, neurotičnih ljudi, prijestupnika, alkoholičara, društveno problematičnih pojedinaca, pojavljuju upravo prvorodeni kao odgovor na traumu koju su doživjeli prilikom rođenja mlađeg brata ili sestre. On je smatrao da je među djecom s raznim psihološkim problemima relativno najveći dio prvorodene. Toj djeci, koja su teško doživjela rođenje još jednog djeteta, koje su shvatili kao oduzimanje podrške, ljubavi i nježnost taj osjećaj gubitka kasnije oblikuje cjelokupni životni stil. Prvorodeni zbog toga češće imaju poteškoće u psihološkoj adaptaciji.

Suloway (1996) pak smatra kako prvorodeni imaju više razloga za ljubomoru od kasnije rođene djece. To proizlazi iz toga što su prvorodeni imali priliku iskusiti sto posto roditeljskog ulaganja, pažnje i resursa, prije rođenja drugog djeteta. Dok kasnije rođena djeca dijele roditeljsku pažnju od početka, pa im smanjenje roditeljske brige zbog novog člana nije tako veliki šok i promjena kao za prvorodene.

Dakle, iz svega navedenog, „tipična osobnost“ prvorodenog djeteta očituje se najčešće u sljedećim karakteristikama: prvorodeni su uglavnom ozbiljni, skloniji tjeskobi i zabrinutosti, višeg intelektualnog statusa, preuzimaju ulogu vođe, pouzdani, savjesni, često brže sazrijevaju, emocionalno su napetiji i sporije se oporavljaju nakon uzrujavanja od kasnije rođenih. Prvorodeni su također manje skloni riziku, više koriste fizičku moć, skloni su dominaciji i samopouzdaniji su u odnosu na mlađe.

3.1. 2. Mlađa djeca

Činjenica da već imaju starijeg brata ili sestru kad se rode, znači da će mlađa djeca od samog početka iskusiti i živjeti na način da dijele roditeljsku ljubav, brigu i pažnju. Od svog rođenja mlađa djeca dijele naklonost okoline i njihova se okolina sastoji od većeg kruga osoba. Po mišljenju Adlera (1984) najkarakterističnije za drugorođeno dijete jest to da ono uvijek zauzima “natjecateljski stav“, to jest da se od početka trudi izaći iz sjene svojeg starijeg brata ili sestre, te da ga po mogućnosti dostigne ili čak i prestigne.

Adler (1984) također o drugorođenima piše: *“Jedno tipično drugorođeno dijete je lako prepoznati. Ono se ponaša kao da je u nekoj trci, kao da je netko korak ili dva ispred njega i mora požuriti da ga prestigne. Ono je tako reći cijelo vrijeme pod*

punom parom. Ono se stalno trudi nadmašiti i pobijediti starijeg brata ili sestru. Drugorođeno dijete muči osjećaj da je zaostalo i ono se žestoko bori da prestigne prvorođeno. Često mu to i uspijeva. Ono je često obdarenije i ima više uspjeha od prvorođenog djeteta“.

Mlađa djeca su kompetitivnija i nakon uspjeha nastavljaju s kompetitivnošću kao trajnim obilježjem ličnosti.

Prema Sullowayu (1996), kasnije rođeni, mlađa djeca razvijaju vjerovanja, stavove i osobine ličnosti koje se razlikuju od prvorođenih i od roditelja i stoga što su oni „rođeni za pobunu“. Ako stvari promatramo s evolucijske točke gledišta, ličnost je zapravo repertoar niza strategija koje svaki pojedinac razvija kako bi preživio, odnosno kako bi uspio preživjeti djetinjstvo. Odnosi između braće i sestara čine većinu i temelje tih strategija. Glavni motiv činjenice zašto se braća i sestre trude biti toliko različiti jedni od drugih jest težnja za što većim ulaganjem roditeljskih resursa upravo u njih. Iako se čini da prvorođeni imaju veću korist od toga jer su imali priliku zauzeti svoje mjesto i stvoriti temelje u idealnim uvjetima, kasnije rođeni imaju veću korist od ove strategije. Oni mogu na temelju vlastite usporedbe sa starijom braćom ili sestrama izbjeći neka ponašanja za koja su primijetili da kod roditelja nailaze na negativnu reakciju ili neodobravanje, također od starijih se i očekuje da budu vještiji i napredniji, pa mlađa djeca ne osjećaju pritisak da moraju biti prvi i najbolji, a s druge pak strane svako prestizanje starijeg roditelji doživljavaju kao veliki događaj upravo iz razloga što se to od mlađe djece ne očekuje. Budući da se djeca razlikuju u svojim sposobnostima, roditeljima će biti puno teže međusobno ih uspoređivati, a svaka sličnost će ići u korist mlađoj djeci jer će se oni doživjeti kao sposobniji u usporedbi s prvorođenim zbog razlike u godinama, a istoj sposobnosti. Mlađa djeca su od prvog dana suočena sa starijom braćom i sestrama. Stariji su nadmoćniji fizički, intelektualno, imaju više iskustva i već određeno mjesto u obitelji. Također njihov odnos s roditeljima i okolinom već je razrađen i stvorene su emocionalne veze, za koje mlađa djeca tek trebaju uložiti napor da ih izgrade. Mlađi zbog toga pokušavaju privući pažnju i osigurati sami sebe tražeći različite interese.

Veći broj interesa znači i veću šansu da će mlađa djeca otkriti neki vlastiti talent koji će ga gurnuti stepenicu više kod roditelja, koji će taj talent cijeliti i dati mu potporu.

Veliki broj različitih interesa Sulloway (1996) smatra kao pokazatelj otvorenosti prema iskustvu. Isto tako, tu osobinu ličnosti on smatra kao taktički odgovor na prednost koju imaju prvorodena djeca. Sama potraga za novim i alternativnim strategijama poticanja roditeljskih ulaganja, automatski znači i bolje i brže razvijanje vještina, sposobnosti i osobina po kojima će se razlikovati od ostalih.

Prema Sullowayu (1996) nekonvencionalnost i alternativni stil života kod mlađe djece proizlazi iz razloga što na taj način mlađa djeca pokušavaju izbjeći natjecanje i usporedbu sa starijima. Mlađi nemaju potrebu udovoljavati odraslima i oponašati svoje roditelje, jer uočavaju da to već čine prvorodeni. Umjesto da se za svoje mjesto bore na taj način, oni biraju svoje načine kako bi se dokazali i izdvojili kao pojedinci. Veća je mogućnost da jače prkose pravilima, češće riskiraju, samostaliji su, ali i zbunjeni, agresivni i povučeni. To se događa zato što se traže među kontradiktornim identificiranjem između starijih i mlađih. Također, mogu se doimati starijima nego što jesu jer koriste podatke i iskustva skupljene od starije djece u obitelji. Mlađa djeca su također kreativnija, imaju razvijenije socijalne vještine i veću empatiju. (Woolfson, 2004)

3.1. 3. Najmlađe dijete

“Sva ostala djeca imaju nasljednike; sva ostala djeca mogu biti skinuta s prijestolja samo najmlađe ne.” (Adler, 1984). Najmlađe dijete nema nasljednika, ali zato ima mnogo uzora odnosno onih koji “diktiraju tempo“. Ono uvijek ostaje “mališa“ obitelji i vjerojatno će biti najviše razmaženo. Ono se suočava sa teškoćama razmaženog djeteta, ali budući da dobiva toliko poticaja i da su mu otvorene tolike mogućnosti nadmetanja, ono se često izvanredno dobro razvija, brže od ostale djece savladava sve prepreke i na kraju ih sve pretječe.

Kako Adler (1990) navodi, najmlađe dijete se nalazi u svojevrsnoj psihološkoj prednosti. S obzirom da je najmlađe nitko od njega ne očekuje da bude najjače, najpametnije i najsamostalnije. To mu omogućava da svoj razvoj prilagodi samo sebi, najmlađe dijete ne osjeća pritisak roditelja i okoline da se istakne, da rješava razne zadatke koje pred njega stavljaju svakodnevnih situacije i ne treba se nikome dokazivati. S druge pak strane, svaki napredak, dostizanje starijih braće i sestara

nailazi na ogromno pozitivno potkrepljivanje od strane roditelja upravo zbog toga što se to ne očekuje od najmlađeg. Najmlađi su u tom smislu u privilegiranoj situaciji jer u odnosu na prvorodene i mlađu djecu uvijek zadržavaju status najmlađeg. Woolfson (2004) piše kako vodstvo starije braće i sestara pruža najmlađem djetetu osjećaj zaštite i emocionalne sigurnosti, a s obzirom da ima uzore za dobro i loše ponašanje, često preuzima one obrasce ponašanja za koje je vidjelo da kod roditelja nailaze na odobravanje, pohvalu i nagradu. Na taj način osigurava naklonost odraslih i stvara si bolje uvjete za razvoj i osigurava ulaganje roditeljskih resursa u sebe, iako je zadnje na redu za njih. Također, najmlađe dijete slabije osjeća podjelu roditeljske ljubavi među djecom jer iskorištava ljubav i pažnju starije djece u interakciji s njima. Ako i dođe do sukoba sa starijom braćom i sestrama velika je vjerojatnost da će roditelji stati u njegovu obranu i pomoći mu izaći na kraj sa starijima. To utječe na razvoj samopouzdanja, pa su najmlađa djeca često sigurnija u sebe. Najmlađi od rođenja moraju smišljati strategije za nadmetanje i načine kako da ostale uvjere da postupe po njihovoj volji. Upravo u činjenici da su najmlađi i posljednji u redu kad je riječ o pravu glasa, biranju igara, izražavanju svojih želja i potreba toliko snalažljivi i samostalni. Jednostavno su u stalnoj potrazi novih načina da ih se u obitelji počine "uzimati u obzir" kod važnijih odluka ili događaja. Često se susreću sa "čekanjem u redu" jer samim time što su najmlađi, nitko se previše ne obazire na njihove zahtjeve koji se često smatraju "dječjima" i ne važnima i ne bitnima. Najmlađi i to pretvaraju u svoju prednost na način da umjesto čekanja sami učine ono što mogu u skladu sa svojim mogućnostima. Stoga su najmlađi vjerojatno najsamostalniji i kasnije u životu su spremniji samostalno donositi odluke (Woolfson, 2004).

Bez obzira na utjecaj redoslijeda rođenja, svako dijete zaslužuje i treba bezuvjetnu ljubav i skrb svojih roditelja. Prema svakom djetetu se treba ponašati kao prema jedinstvenoj osobi, koja ima pravo na svoju osobnost koja uključuje i dobre i loše karakteristike. Važno je izbjegavati usporedbe, bilo starijih sa mlađima ili mlađih sa starijima jer to negativno djeluje na samopouzdanje djeteta i još više produbljuje sukob i neslaganje među djecom. Najveći izazov i je u tome da raspodjela roditeljske ljubavi, pažnje, resursa, razumijevanja i brige bude jednako raspodijeljena među djecom. Također uzimanjem u obzir redoslijeda rođenja, potrebno je prilagoditi se pojedinom djetetu i imati na umu da je to temeljna razlika koja postoji i koju svako dijete dobiva s obzirom na trenutak ulaska u obitelj.

4. OBITELJ

Obitelj je prva etapa, prva društvena skupina koju dijete spoznaje, njegovo prvo društveno iskustvo, ali također i prozor u vanjski svijet koji doživljava upravo kroz neposredna iskustva obiteljskog života. Stoga to iskustvo, najopširnije rečeno, uz biološke predispozicije, uvjetuje karakter djetetova odgovora na utjecaje koji ga oblikuju, potencijale koje će razviti i one koji će biti potisnuti, način na koji će se dijete aktivirati u odnosu prema okruženju. Članovi obitelji u pravilu su povezani snažnim osjećajima, a međusobno razvijaju odnose koji ih u duljem razdoblju čine višestruko ovisnima, pa jedni prema drugima imaju mnogobrojna prava i obveze, koji se mogu klasificirati i razumjeti kroz najvažnije obiteljske funkcije (biološko-reproduktivna, emocionalna, ekonomska, komunikacijska, zaštitnička, odgojna, obrazovna, socijalizacijska) (Bouillet, 2010, str.61.-63.).

Obitelj je osnovni nositelj socijalizacije djece. Uvjeti socijalizacije se mijenjaju i drugačiju su s obzirom na broj djece u obitelji i uključenosti bake i djeda, jer tada obitelj obuhvaća tri generacije. Utjecaj obitelji opada s godinama starosti djeteta jer se javljaju novi utjecaji kojima je dijete sve više izloženo, to su grupe vršnjaka, škola, razne aktivnosti i organizacije u koje se dijete uključuje (Stevanović, 2000). Suvremena obitelj suočava se sa mnogim problemima: nezaposlenost, nesigurna egzistencija, porast broja razvoda brakova, nasilje u obitelji, vrlo često preopterećenost poslovnim obvezama.

Negativni čimbenici koji ugrožavaju stabilnost obitelji: *osobni stres* (uvjetuje roditeljski osjećaj prezasićenosti koji može izazvati depresiju ili tjeskobu roditelja, a kao posljedicu ima emocionalne probleme i probleme u ponašanju djece), *bračni stres* (uvjetovan stalnim neslaganjem i sukobljavanjem bračnih partnera, vodi u probleme kasnijoj prilagodbi djece), *stres izazvan roditeljskom ulogom* (javlja se kad se u obitelji rodi zahtjevno, ili dijete teškog temperamenta, a potpora društvenog okruženja je nedostatna, što kod roditelja uvjetuje osjećaj roditeljske osamljenosti i može izazvati emocionalne probleme i probleme u ponašanju djece i roditelja). Stres najviše šteti djeci jer remeti roditeljske odnose i negativno utječe na kvalitetu roditeljstva.

Obitelj je bila i ostala primarna zajednica u kojoj se razvija ličnost djeteta. Ona je emotivna zajednica čiji je zadatak osigurati optimalni razvoj, na način da se osiguraju uvjeti za taj razvoj (Janković, 2004).

Američki psiholog Urie Bronfenbrenner (prema Berk, 2008) u svojoj teoriji ekoloških sustava neposrednu obitelj (roditelji, braća i sestre) smješta u *mikrosustav*. Mikrosustav predstavlja unutrašnji, pojedincu- djetetu najbliži sloj okoline i sastoji se od aktivnosti i obrazaca interakcije prisutnih u neposrednoj okolini. Bronfenbrenner naglašava kako za razumijevanje razvoja na ovoj razini treba imati na umu da su svi odnosi dvosmjerni. Primjerice, odrasli utječu na djetetovo ponašanje, ali isto tako i na djetetove karakteristike, koje su pod utjecajem bioloških i socijalnih činitelja – njegov tjelesni izgled, osobine ličnosti i sposobnosti, utječu na ponašanje odraslih. Pažljivo i prijateljski raspoloženo dijete vjerojatno će izazvati pozitivne i strpljive reakcije svojih roditelja, dok će nemirno i nepažljivo dijete vjerojatnije doživjeti češća kažnjavanja i ograničenja. U mikrosustavu odnosi između drugih pojedinaca utječu na odnose bilo kojeg pojedinca, npr. bračni odnos između partnera koji odgajaju dijete i međusobno se podržavaju izravno utječe na dijete. Ukoliko postignu odnos u kojem se nadopunjuju, slažu i međusobno podržavaju u odlukama vezanim za odgoj djeteta, postaju uspješni roditelji, a samim time i dijete stječe iskustvo u pravilnom ophođenju s drugima, rješavanju problema i izazova svakodnevice. Suprotno tome, bračni sukobi povezani s nedosljednošću roditelja u discipliniranju djece i neprijateljskim ponašanjem prema njima, za rezultat najčešće ima djecu koja također postaju agresivna i imaju teškoća s prilagodbom.

Sulloway (1996) je u svojem istraživanju utjecaja redoslijeda rođenja na razvoj pojedinca, utjecaj obitelji prikazao kroz osam glavnih varijabli obiteljske dinamike.

Sullowayev model osam glavnih varijabli obiteljske dinamike:

1. **Redoslijed rođenja**- prva i dominirajuća varijabla, prvorođeni i drugorođeni imaju sasvim drugačije osobine ličnosti, različite interese i odnos s roditeljima.

S obzirom da svaki od njih dolazi u “novu obitelj“, svojim rođenjem mijenjaju obiteljsku dinamiku i odnose unutar obitelji.

2. **Postojanje sukoba između roditelja i djece**- kada u obitelji postoji sukob između roditelja i djece, prvorodeni su skloniji većem emocionalnom angažmanu i njih taj sukob pogađa više nego one koji su rođeni kasnije. Roditeljska reakcija se također mijenja, jer prvorodeno svojim neslaganjem izaziva veći bijes i otpor s obzirom da su resursi uloženi u njega veći nego kod kasnije rođenih. Prvorodeni su u svom odnosu s roditeljima, u želji da zadrže status “omiljenog“ podilazili volji i željama roditelja, stoga se njihovo neslaganje doživljava puno dramatičnije nego ono od kasnije rođenih, koji od početka otvoreno iskazuju svoj bunt i različitost u mišljenju.
3. **Broj djece u obitelji**- u obiteljima s više djece, kasnije rođeni se rjeđe bune. Isto tako, tendencija prema pobuni je manja kod kasnije rođenih i najmlađeg djeteta, nego kod drugorođenog djeteta. Razlog se nalazi u tome što je više mogućnosti za ostvarivanje vlastitih ciljeva, bez direktnog doticaja sa sukobom s roditeljima. U obiteljima s više djece odgovornost se lako može prebaciti na drugoga i dok je jedno dijete u sukobu s roditeljima, ono drugo može iskoristiti trenutnu prednost dobrih odnosa i na taj način provesti svoju volju i ideju bez pretjeranog truda oko pridobivanja roditeljske naklonosti.
4. **Spol**- općenito je sklonost pobuni kod žena manja, dualitet uloga po starosti je manje vidljiv, ali je prihvaćanje revolucionarnih ideja i otvorenost prema iskustvu znatno veća negoli kod muškaraca s istom obiteljskom dinamikom. Kasnije rođena ženska djeca bit će sklonija emancipaciji ljudi općenito, dok će se prvorodena ženska djeca boriti za emancipaciju svoje “klase“, npr. za emancipaciju žena. U parovima sestara, kasnije rođene su sestre konformističnije od prvorodjenih, jer prvorodene često preuzimaju ulogu zamjenskog roditelja- više se očekuje da će preuzeti dio brige o mladima. Kod kombinacije spolova prevladava prva varijabla da su prvorodeni skloniji konformizmu od kasnije rođenih.
5. **Razlika u dobi djece**- što je razlika u dobi manja, to je značajniji sukob među braćom i sestrama. To je vjerojatno zato jer se djeca među kojima razlika u dobi nije velika, češće osjećaju kao suparnici jedno drugom (čak i kada su starija).

6. **Gubitak roditelja**- utječe na preuzimanje uloge roditelja kod starije djece. Najveći gubitak osjećaju prvorođeni, a prihvaćanje uloge roditelja najčešće znači odricanje u korist mlađe braće i sestara, pa je i logično očekivati najveće nezadovoljstvo kod starije djece.
7. **Društvena klasa obitelji**- Sulloway tvrdi da tezu o većoj radikalnosti nižih klasa treba odbaciti. Njegova istraživanja pokazuju da je sukob među djecom nižih klasa razmjerno manji nego u obiteljima više i srednje društvene klase.
8. **Temperament** - ovdje Sulloway govori isključivo o jednoj osobini- sramežljivosti. Stid ili sramežljivost utječu na izbor radikalnijih ideja, ali je ta osobina “stvorena“ utjecajem redoslijeda rođenja, gubitkom roditelja, veličinom obitelji.

U mnogim istraživanjima ponašanja roditelja i djece otkriveno je nekoliko obilježja prema kojima se razlikuju tzv. funkcionalne i nefunkcionalne obitelji (Bouillet,2010). *Funkcionalne obitelji* podupiru razvijanje zdravih odnosa, roditelji imaju usuglašena odgojna stajališta, zdravi razvoj obiteljske privrženosti i pružanje potpore, dogovorena obiteljska pravila. *Nefunkcionalne obitelji* imaju manje sposobnosti u rješavanju problema i sukoba, dominira obrambena komunikacija, disfunkcionalna stajališta a odnosi variraju između prezaštićivanja, popustljivosti i odbacivanja. (Bouillet, 2010,str. 64.-65.). Kako navodi Berk (2008), bez obzira na utjecaj redoslijeda rođenja, za pravilan razvoj djeteta obitelj ostaje ključno psihološko sredstvo. Snaga i opseg utjecaja koje obitelj ima na razvoj, neusporedivi su s drugim kontekstima. Unutar svake obitelji postoje jedinstvene veze među članovima, koje traju cijeli život. Djeca u obitelji usvajaju različite vještine, usvajaju jezik i moralne vrijednosti, ovisno o kulturi u kojoj žive (prema Berk, 2008). Upravo uz pomoć stabilnih, dobrih odnosa u obitelji dijete počinje graditi samopouzdanje, identitet i formira svoje ciljeve u životu. Djetetu su roditeljska ljubav i prihvaćanje nužni za preživljavanja. Najvažnije odrednice obiteljskog okruženja koje značajno utječu na dijete su roditeljska briga, emocionalna toplina, interes za dijete, njegove

potrebe i razvojne mogućnosti. Izazov roditeljstva leži u ispunjavanju tih odrednica bez obzira na redoslijed rođenja.

5. BRAĆA I SESTRE

Braća i sestre ne biraju jedan drugoga, oni su dodijeljeni jedno drugom, vrlo često jedan drugome ne vjeruju i međusobno se bore za roditeljsku ljubav.

Elizabeth Dunn, psiholog

Međusobni utjecaji djece u obitelji posebno su značajni za proces socijalizacije. Samo dijeljenje roditeljske ljubavi i pažnje među braćom i sestrama, od prvog dana zahtjeva toleranciju, solidarnost i suradnju. U obiteljima s više djece djeci se pruža prilika da u međusobnom odnosu igraju najraznovrsnije uloge, a sve ih to priprema za život u većim zajednicama i omogućava im stjecanje životnog iskustva u ljudskim odnosima (Stevanović,2000). Karakterne osobine kao što su razumijevanje, tolerancija, agresivnost, ljubomora, inat i slično, stječu se u obitelji i u odnosima s braćom i sestrama. One najčešće ostaju trajne i u odrasloj dobi. Za bratske je odnose karakteristično to što predstavljaju kombinaciju suprotnih osjećaja. Snažnom osjećaju privrženosti i povezanosti suprotstavljaju se osjećaji ljubomore i agresije, koji proizlaze iz borbe za ljubav i pažnju roditelja. Roditelji mogu utjecati na jačinu i dominantnost jednih osjećaja nad drugima. To se najčešće događa zbog uspoređivanja djece, izborom jednog djeteta kao omiljenog, stalnim dijeljenjem na „zločesto“ i „dobro“ dijete. To ne samo da narušava odnos roditelj- dijete, nego još više produbljuje sukob i hrani negativan odnos među braćom i sestrama. Takav način ophodnje prema djeci treba izbjegavati jer kao posljedicu može imati negativne učinke na psihosocijalni razvoj djeteta (Woolfson, 2004).

5.1. Bratsko suparništvo

Ljubomora i napetost među djecom u istoj obitelji toliko su česti da većina psihologa smatra kako su normalni dio obiteljskog života. Rivalstvo i ljubomora ponekad su potaknuti neprimjerenim reakcijama i očekivanjima roditelja (Woolfson,2004).

Kombinacija nerealnih očekivanja, iskustva iz vlastitog djetinjstva u kojem se, ili nisu, slagali sa svojom braćom i sestrama, najčešće dovodi do pokušaja nametanja nekog idiličnog odnosa koji je nemoguće postići. Roditelji očekuju da se njihova djeca u potpunosti međusobno prihvaćaju i vole. Međutim, svako od njih ima vlastite ideje, zamisli, načine na koji promatra svijet i nemoguće je očekivati savršeno partnerstvo bez najmanjih konflikata. Stalnu napetost se može smanjiti ako joj se zna uzrok.

Woolfson (2004) navodi neke od razloga bratskog suparništva: ograničeno vrijeme i sredstva za djecu, različite potrebe s obzirom na razvojnu dob, natjecanje za roditeljsku pozornost, individualni temperament, odnos roditelj – dijete, dolazak novog člana u obitelj i pogrešna priprema na dolazak bebe, nerealna očekivanja roditelja, agresivno ponašanje roditelja (učenje po modelu), razlika u godinama...

Suparništvo u određenoj mjeri ovisi o razlici u godinama između djece.

- **Razlika manja od 18 mjeseci:** suparništvo među braćom i sestrama je uglavnom slabije, s obzirom da su djeca rođena brzo jedno za drugim ljubomora je manja. Međutim, uloga majke koju starije dijete još uvijek puno treba ovdje igra važan dio prihvaćanja novog djeteta. Ukoliko se starije dijete, koje je još uvijek malo, potpuno zapostavi i stavi u ulogu “starijeg“ ljubomora je neizostavna, jer sposobnost prihvaćanja malog djeteta još nije na adekvatnoj razini.
- **Razlika od dvije do četiri godine:** suparništvo među braćom i sestrama je izrazito jako, a visoka razina osjećaja ljubomore pojavljuje se iz nekoliko razloga. Starije dijete ima dobro organiziran život, s kojim želi nastaviti dalje kao i prije, već je dovoljno veliko da primijeti kako briga roditelja oko mlađeg djeteta smanjuje njegovo vrijeme provedeno s njim i mora čekati na ispunjenje svojih zahtjeva.
- **Razlika veća od četiri godine:** suparništvo je manje intenzivno i odnos braće i sestara češće je pozitivan kada je razlika u godinama veća (prema Woolfson, 2004).

Idealne razlike u godinama među braćom i sestrama nema. Svaka obitelj živi u drugačijim okolnostima i sa drugačijim odnosima unutar obitelji. Iako se razlika u godinama ne može zanemariti, u prilagođavanju djeteta na mlađeg brata ili sestru, još uvijek glavnu ulogu ima odnos roditelja prema djeci. Ako su roditelji topli, njegujući, pažljivi prema svojoj djeci i uspiju balansirati između starije djece i one mlađe i bratsko suparništvo će biti manje izraženo (Woolfson, 2004).

Majke u prosjeku manje vremena provode sa starijom djecom, manje razgovaraju i igraju se, ali povećavaju kažnjavanje i kontrolu ponašanja, posebno prema djevojčicama. Očevi se u toj situaciji više bave starijom djecom (Šprajc Bilen, 2013).

Woolfson (2004) navodi nekoliko praktičnih načela za bolje odnose djece unutar obitelji. Potrebno je definirati i postaviti osnovna pravila prihvatljivog ponašanja koja će otprilike biti i vrijediti isto za sve. Roditelji bi trebali ignorirati sitne svađe, jer pomoću njih djeca uče kako rješavati probleme. Fizičko nasilje treba biti u potpunosti neprihvatljivo i posljedice istog jasne i trenutne. Također na temelju poznavanja svoje djece, roditelji bi trebali razmišljati unaprijed i ukloniti moguće okidače za svađu. Smišljanjem raznih zajedničkih zadataka i kvalitetnog vremena s djecom potiče se njihova suradnja i razgovor. Najvažnije od svega jest da djeca osjete da su podjednako sigurni, važni i voljeni.

5. 2. Pozitivni utjecaji braće i sestara

Braća i sestre ostvaruju jedinstvenu vezu koja traje cijeli život. Koliko god turbulentni odnosi među njima bili, najčešće ta veza jača i u životu predstavlja jedinstveni oslonac i sigurnost tijekom teških razdoblja i izazova koje život donosi. Braća i sestre snažno potiču razvoj ličnosti u pravcu bržeg sazrijevanja i samostalnosti, bolji i brži razvoj emocionalne inteligencije, osjećaja za potrebe drugih, radoznalosti i suosjećanja (Šprajc Bilen, 2013). Također razvijaju suradnju i toleranciju, i pružaju jedni drugima osjećaj zaštićenosti. Utjecaj starijih na mlađe je višestruk, stariji potiču razvoj motorike i pokretljivosti (kroz igru), mlađima služe kao učitelji, zamjenski roditelji ili kao model. Pružaju mlađima zaštitu, podršku i sigurnost. Mlađe ih oponaša u igri, jelu, govoru... Uz stariju djecu mlađa brže uče jer su im generacijski bliži (imaju jednostavnije pokrete, rječnik nego odrasli). Djeca

koja imaju stariju braću i sestre imaju veće predznanje u školi, znaju više pojmova, razvijenije mišljenje.

Mlađi isto tako kroz interakciju oplemenjuju starije. Starija djeca u društvu mlađih razvijaju osjećaj odgovornosti (više djevojčice) i zaštite (više dječaci). Mlađi kod starijih bude osjećaj nježnosti, požrtvornosti i brige za drugoga.

Djeca koja imaju braću ili sestre imaju bolju integraciju u društvo, manje su sramežljivi i posjeduju veću razboritost u životu (Šprajc Bilen, 2013).

6. Zaključak

Redoslijed rođenja i znanje o pojedinim tipovima osobnosti, mogli bi pomoći roditeljima, odgojiteljima i učiteljima u boljem razumijevanju djeteta. Smatram da se još uvijek premalo pozornosti posvećuje utjecaju redoslijeda rođenja na dijete budući da redoslijed rođenja stvara temeljnu razliku između djece u istoj obitelji. Sasvim je sigurno da urođene osobine i obiteljski odgoj nose veći dio pojedinca, no obiteljski – roditeljski odgoj se mijenja s brojem djece u obitelji. Također urođene osobine, npr. temperament, mogu s obzirom na redoslijed rođenja još snažnije utjecati na odnos s roditeljima i okolinom. Ukoliko se dogodi da je dijete lakog temperamenta prvorodeno, a dijete teškog temperamenta mlađe, roditeljima će biti teško uložiti istu količinu ljubavi, pažnje i brige za njih oboje. Osjećaji proizašli kod rođenja prvorodnog djeteta, s njegovim lakim temperamentom, zasigurno će mu osigurati više razumijevanja, ljubavi i pažnje u svakodnevnim odnosima u obitelji, ali i u društvu. Važnim smatram i upućenost odgojitelja u redoslijed rođenja. Često se događa da se djeca olako okarakteriziraju kao razmažena, agresivna, bahata, plačljiva... Sve to može biti rezultat novonastalih situacija u obiteljskom okruženju. Npr. rođenjem novog djeteta, nejednakoj roditeljskoj posvećenosti, stalnoj potrebi za borbom i nadmetanjem unutar obitelji s više djece. Za što adekvatniji pristup djetetu, što bolje razumijevanje i pravovremene i primjerene reakcije važno je znati sve čimbenike koji utječu na djetetovo ponašanje. Također potrebno je znati trenutnu obiteljsku situaciju u kojoj se dijete nalazi, jer svaka promjena može za dijete biti korak naprijed ili unazad- ovisi kako ga ono doživi i koliku potporu u tom trenutke ima. Redoslijed rođenja se po mom mišljenju kod nas još uvijek neopravdano zanemaruje, iako bi veća angažiranost i želja za znanjem o tome olakšala suživot između djece i odraslih.

7. Literatura

1. Adler, A. (1984). *Smisao života*, Beograd: Prosveta
2. Adler, A. (1990). *Poznavanje čoveka*, Novi Sad: Matica Srpska
3. Berk, L. E. (2005). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko : Naklada Slap.
4. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Janković, J. (2004). *Pristupanje obitelji- sustavni pristup*. Zagreb: Alinea.
6. Maričić, B. (2006). *Povezanost osobina ličnosti i redoslijeda rođenja*. Diplomski rad, Zagreb, Filozofski fakultet: Odsjek za psihologiju.
7. Polšek, D. (2003). *Zapisi iz treće kulture*. Zagreb: Jesenski i Turk
8. Starc, B., Čudina- Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga.
9. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.
10. Sulloway, F., J. (1996). *Born to Rebel- Birth Order, Family Dynamics and Creative Lives*. London: Abacus.
11. Woolfson, R., C. (2004). *Zašto djeca to rade? praktični vodič za roditelje*.

Literatura s web stranice:

Šprajc Bilan M. (2013). Roditelji info: rivalstvo i ljubomora. Dostupno na web stranici: <http://www.roditelji.info.com/328860/rivalstvo-i-ljubomora.html>.

Preuzeto: 20.09.2016.

Kratka biografska bilješka

Zovem se Ana Šantek. Imam 28 godina. Rođena sam 06. listopada 1988. godine u Zagrebu. Živim u Pregradi, gdje sam pohađala osnovnu i srednju školu.

Nakon osnovne škole, upisala sam Srednju školu Pregrada, smjer opća gimnazija. Poslije uspješno završene srednje škole, upisala sam studij ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, no slijedom različitih okolnosti i promišljanja o izabranom fakultetu, shvatila sam da to nije ono što me zanima i čime bih se voljela baviti u životu. Nakon rođenja trećeg djeteta krajem 2011., odlučila sam pronaći način i mogućnost rada s djecom. Osjetila sam da je to moj životni poziv i da sam spremna znanje i iskustvo koje sam stekla sa svojom djecom još više obogatiti i primijeniti u radu s drugom djecom.

Poslije uspješno položene državne mature 2013. godine, upisala sam jako željeni preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Zagreb, odsjek u Čakovcu.

Redovitim učenjem i predanim radom uspješno sam položila sve propisane ispite tijekom 3 godine studija. Želja mi je i dalje usavršavati postojeća i stjecati nova znanja, te upisati diplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Završni rad posvećujem svojoj obitelji. Naročito svojoj djeci: Ani, Giti, Noi i Elli; koji su mi bili inspiracija, snaga i motivacija tijekom studiranja. Posebno bih istaknula i svoju mlađu sestru Saru koja je odgovorno i s ljubavlju čuvala nećake i bez koje bi sve ovo bilo puno teže postići.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Ana Šantek, izjavljujem da sam ovaj završni rad na temu Utjecaj redoslijeda rođenja na razvoj djeteta, izradila samostalno uz vlastito znanje, pomoću stručne literature i mentorice.

Potpis: _____

Izjava o javnoj objavi rada

Naziv visokog učilišta

IZJAVA

**kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i javno objavi
moj rad**

naslov

vrsta rada

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U _____, datum

Ime Prezime

OIB

Potpis
